

jak si poradí s problémem stavby trvalé a stavby dočasné, zda dočasná stavba nebude bránit vydání, zatímco trvalá stavba brání vydání.

Judikatura směřuje k závěru, že předpisy stavebního práva nejsou rozhodné, takže nebude rozhodné posouzení trvalosti či dočasnosti stavby podle stavebního zákona. A bude se muset zkoumat podle širších kritérií a ve vztahu k novému občanskému zákoníku, restitucím a možnosti investování se otvírá nová možnost využití pozemků, aniž by církve a náboženské společnosti nemovitě věci, resp. pozemky musely převádět investorům. V novém občanském zákoníku je podrobně upraveno právo stavby, které lze zřídit ke stavbě již existující. Ke stavbě dosud neexistující lze zřídit právo stavby na dobu určitou, nejdéle na 99 let. Nutno ovšem podotknout, že ale není vyloučeno, aby šlo o lhůtu kratší. Po uplynutí sjednané doby právo stavby zaniká a stavba, která byla zřízena jakožto jakási výplň nehmotného nemovitého práva stavby, se stává součástí pozemku, připadá do vlastnictví vlastníka pozemku.

Už při zřízení práva stavby lze vyjednat finanční podmínky, jakým způsobem se vypořádá vlastník pozemku a bývalý stavebník. Nedohodnou-li se strany jinak předem, má stavebník právo na polovinu hodnoty stavby. Myšlenkou, která je za tím skryta, je potřeba motivovat stavebníka, aby stavbu udržoval po celou dobu existence práva stavby, aby po uplynutí 99 let nevrátil zříceninu, která bude představovat jen další náklad na odstranění stavby. Ale je samozřejmě možné se dohodnout, že vypořádání bude v úrovni deseti, dvaceti nebo devadesáti procent. Záleží zcela na dohodě stran.

Jde o nový institut, resp. staronový institut, který se nabízí jako vhodná možnost pro církve k využití pozemků, které zatím nepotřebuje pro sebe a které chce investičně využít.

### Blokace pozemků

JUDr. Jiří Vlastník, advokát



Zákon č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi, je završením restitučního zákonodárství, které směřovalo k odstranění následků některých křivd, ke kterým došlo v období komunistické totality, od roku 1948 do roku 1989, respektive do prvního čtvrtletí roku 1990.

Restituční zákony byly přijímány od roku 1990, ať šlo o zákony zaměřené užším způsobem, například dobrovolné organizace, jako je Sokol, nebo o obecné zákony, které se vztáhly na široký okruh subjektů. Takovými byly například zákon č. 87/1991 Sb. (*zákon o mimosoudních rehabilitacích – pozn. red.*) nebo zákon č. 229/1991 Sb. (*zákon o půdě – pozn. red.*). Z pohledu církevních restitucí je významné, že v roce 1990 došlo k přijetí tzv. výčtového zákona, ve kterém byly vyjmenovány některé konkrétní nemovitosti, které byly vráceny církvím. Zákon byl následně ještě v roce 1991 rozšířen o další navrácené nemovitosti a vnímán jako určité provizorium do doby, než bude přijata obecná úprava navrácení církevního majetku.

V souvislosti s očekáváním přijetí zákona o církevních restitucích byl do zákona o úpravě vlastnických vztahů k půdě včleněn § 29, který stanovil, že majetek, jehož původním vlastníkem byly církve, náboženské řády a kongregace, nelze do přijetí zákonů o tomto majetku převádět do vlastnictví jiným osobám. V podstatě se mělo jednat o přechodné ustanovení do vyřešení církevních restitucí. Cílem tohoto ustanovení bylo zabránit převodům na jiné subjekty, které by ztížily nebo znemožnily vrácení majetku právě církvím. Od počátku byla preferována forma naturální restituce, tzn. aby se vracelo to, co bylo odňato, a teprve ve výjimečných případech byla poskytována peněžní náhrada.

Následně trvalo dvacet let (až do roku 2012), než byl přijat zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi. Proti němu byla podána ústavní stížnost ze strany Senátu, k níž se připojili poslanci Poslanecké sněmovny. Zákon o restitucích byl posvěcen Ústavním soudem, který ho přes čtyři odlišná stanoviska ústavních soudců neshledal protiústavním.

Ustanovení § 29, což je tzv. blokační paragraf, mělo dvě roviny. První rovinou bylo omezení převodů církevního majetku na jiné subjekty, přičemž ustanovení dopadá na všechny vlastníky, tedy i na stát, na obce nebo na jiné soukromé osoby, které byly zapsány jako vlastníci církevního majetku. Druhou rovinou byla předzvěst přijetí zákona o církevních restitucích a očekávání ze strany církví, že mohou v budoucnu počítat s vrácením majetku, který jim byl v období totality odňat. Důsledky blokačního paragrafu byly značné. Projevily se velmi negativně v rozvoji obcí, neboť v cestě obcím stály církevní pozemky, se kterými nebylo možno disponovat. Řada obcí přijala územně plánovací dokumentaci v dobré víře, že se vše brzo vyřeší. Blokace ovlivnily možnost čerpat dotaci na budovy, které nestály na obecních pozemcích. Dalším negativním důsledkem vyčkávání bylo chátrání památek, do kterých nikdo nechtěl investovat a nechtěl se o ně starat tak, jak by se starali řádní hospodáři.

Na vše výše uvedené navázala rozkolísaná judikatura soudů, včetně Ústavního soudu. Církve se pochopitelně snažily domáhat se svého majetku občanskoprávními žalobami podle obecné právní úpravy. Judikatura nejprve dovozovala, že to možné je, protože výčtový zákon, který byl přijat, není obecným restitučním předpisem, jenž by vylučoval postup podle obecné právní úpravy. Následně judikatura dospěla k závěru, že obecnou právní úpravu není možno využít, neboť výčtový zákon je restitučním předpisem, přičemž je vylučně na zákonodárci, aby upravil problematiku církevních restitucí tak, jak si jí sám představuje. Konečně došlo ke sjednocení judikatury a k tomu, že se Ústavní soud začal věnovat otázce, zda otálení zákonodárce s přijetím obecné úpravy církevních restitucí není náhodou porušením legitimního očekávání církví a v rozporu s jejich právem na spravedlivý proces. Došlo i k tomu, že Ústavní soud dovodil, že nečinnost zákonodárce je protiústavní. Ústavní soud začal připouštět stížnosti církevních subjektů a dovodil, že tím, že soudy zamítají žaloby na určení vlastnického práva, dochází k porušení práva církevních subjektů na spravedlivý proces. Jen k tomu doplním, že Ústavní soud posuzoval i samu ústavnost blokačního § 29 zákona o půdě a shledal



*Postup vydávání jiných věcí než zemědělských nemovitostí a jejich blokáce podle § 10, 13 zákona o církevních restitucích.*

| stav/krok  | §                   | lhůta/trvání řízení   | blokáce   |
|--|---------------------|---|---|
| nedojde k výzvě  | § 13 odst. 1        | –   | do 5. 12. 2014  |
| výzva k vydání   | § 9 odst. 1         | 12 měsíců, do 2. 1. 2014 (v případě určovací žaloby dle § 18 odst. 1 začíná lhůta běžet od pravomocného rozhodnutí soudu o vlastnickém právu státu) | trvá  |
| písemná dohoda o vydání nemovité věci  | § 9 odst. 2<br>§ 11 | 6 měsíců od doručení výzvy (tj. nejpozději do 2. 7. 2014) (dle § 11 lze prodloužit o 7 měsíců)  | trvá  |
| rozhodnutí pozemkového úřadu o schválení nebo neschválení dohody                 | § 9 odst. 3, 5      | 6 měsíců, ve složitých případech 12 měsíců (nejpozději do února 2016)   | trvá a končí schválením dohody a nabytím vlastnického práva církevním subjektem                                 |
| žaloba proti rozhodnutí pozemkového úřadu o neschválení dohody                   | § 9 odst. 10        | 2 měsíce od doručení rozhodnutí pozemkového úřadu   | končí, vyhoví-li soud žalobě a církevní subjekt nabude vlastnické právo   |
| řízení u pozemkového úřadu o vydání zemědělské nemovitosti                       | § 9 odst. 5         | 6 měsíců, ve složitých případech 12 měsíců  | končí rozhodnutím o vydání nebo rozhodnutím o nevydání věci a marným uplynutím lhůty pro podání žaloby          |
| žaloba proti rozhodnutí pozemkového úřadu o nevydání                             | § 9 odst. 10        | 2 měsíce od doručení rozhodnutí pozemkového úřadu   | končí, vyhoví-li soud žalobě; nevyhoví-li, skončí 2 měsíce po právní moci rozhodnutí, resp. zamítnutím dovolání |
| žaloba na určení vlastnického práva, pokud byl v minulosti porušen zákaz převodu | § 18 odst. 1        | lhůta pro podání žaloby není určena (dle předchozího průběhu ve sporných složitých věcech a při vyčerpání všech prostředků orientačně 2027–2030)    | trvá, ukázalo-li by se, že šlo o původní majetek státu; ochrana dobré víry a držby                              |

*Postup vydávání jiných věcí než zemědělských nemovitostí a jejich blokáce podle § 10, 13 zákona o církevních restitucích.*

| stav/krok  | §                    | lhůta/trvání řízení   | blokáce  |
|--|----------------------|---|--|
| nedojde k výzvě  | § 13 odst. 1         | –   | do 5. 12. 2014 s výjimkou zákazu přemístění movité věci  |
| výzva k vydání   | § 10 odst. 1         | 12 měsíců, do 2. 1. 2014 (v případě určovací žaloby dle § 18 odst. 1 začíná lhůta běžet od pravomocného rozhodnutí soudu o vlastnickém právu státu)           | trvá, počínaje doručením výzvy se aktivuje zákaz přemístění movité věci  |
| písemná dohoda o vydání nemovité věci  | § 10 odst. 2<br>§ 11 | 6 měsíců od doručení výzvy (nejpozději do 2. 7. 2014) (dle § 11 lze prodloužit o 7 měsíců)  | trvá, blokáce končí uzavřením dohody; nedojde-li k dohodě, blokáce končí marným uplynutím dvouměsíční lhůty pro podání žaloby          |
| veklad do katastru nemovitostí (jen v případě nemovitých věcí)                 | § 10 odst. 3         | 30 dní  | trvá a končí nabytím vlastnictví církevním subjektem   |
| žaloba na nahrazení chybějícího projevu vůle, nedojde-li k uzavření dohody     | § 10 odst. 4         | 3 roky  | trvá a končí, vyhoví-li soud žalobě; nevyhoví-li žalobě, blokáce končí dva měsíce po právní moci rozhodnutí, resp. zamítnutím dovolání |
| žaloba na určení vlastnického práva státu (došlo-li k porušení zákazu převodu) | § 18 odst. 1         | lhůta pro podání žaloby není určena (délka řízení dle předchozího průběhu ve sporných složitých věcech a při vyčerpání všech prostředků orientačně 2022–2027) | trvá, šlo-li o původní majetek státu; ochrana dobré víry a držby   |

ho ústavním s tím, že se nejedná o nepřiměřené omezení vlastníků, byť v konkrétních případech a podle konkrétních okolností může nepřiměřená dlouhodobá nečinnost zákonodárce protiústavní účinky zakládat. V jednom případě Ústavní soud dokonce prolomil blokační paragraf a dovodil neústavnost v konkrétním případě, kdy se jednalo o ústavní stížnost osoby, která provozovala

zahradnictví a zprivatizovala majetek, jež původně náležel církvím, a byl tedy převeden v rozporu s blokačním paragrafem. Nicméně s ohledem na jednání v dobré víře Ústavní soud potvrdil legitimní očekávání církví na vrácení majetku na jedné straně a konkrétní ochranu vlastnického práva té osoby na straně druhé, tedy že konkrétní ochrana vlastnického práva musí převážet.



V roce 2012 došlo k přijetí zákona o církevních restitucích, jehož cílem je jednak zmírnění některých majetkových křivd, a dále zajištění odůvodnění státu od církve. A konečně, byť to v preambuli zákona není výslovně uvedeno, i naplnění § 29 zákona o půdě, legitimního očekávání církvi, že právní úprava bude přijata. Ostatně i důvodová zpráva zmiňuje možné negativní důsledky, které by pro stát vyplynuly z toho, kdyby byl zachován *status quo* a docházelo by k opakovanému podávání občanskoprávních žalob ze strany církvi na určení vlastnického práva.

Je ovšem důležité zmínit rozdíl v postupu vydávání nemovitostí zemědělských a jiných než zemědělských. U jiných věcí, než jsou zemědělské nemovitosti, se postupuje podle § 10 zákona o církevních restitucích, podle něhož prvním krokem k vydání je výzva, která musí být doložena odpovídajícím způsobem, a to do jednoho roku od účinnosti zákona, tedy do 2. ledna 2014. V případě určovací žaloby, o které hovořil doktor Uhlíř, se tato lhůta pro výzvu prodloužuje nebo staví a začíná běžet šestiměsíční lhůta teprve právní mocí rozhodnutí soudu o určovací žalobě. Osobně si myslím, že může vzniknout nejasnost výkladu ohledně toho, zda platí obecná tříletá lhůta, anebo zda tato lhůta neplatí, protože Ústavní soud tuto problematiku (§ 128) nevnímá jako otázku hmotného práva, ale ryze jako otázku procesní, která zakládá aktivní legitimaci církevního subjektu k podání určovací žaloby. Pak ovšem není jednoznačné, zda lze aplikovat obecnou úpravu promlčení. Bohužel v § 18 zákona o církevních restitucích bližší definici nenajdeme, což pokládám za chybu. Není vyloučeno, že soudy dospějí k názoru, že se uplatní tříletá lhůta, ale také je možné, že by podání žaloby přicházelo v úvahu i později a spory o vlastnictví by probíhaly v řízení o určení vlastnického práva, čímž by se oddálilo konečné řešení církevních restitucí.

Ale vraťme se nyní zpět k procesu vydávání. Prvním krokem je výzva, druhým krokem uzavření písemné dohody o vydání věci, tedy jiné než zemědělské nemovitosti, ke kterému by mělo dojít v době do šesti měsíců od doručení výzvy, nejpozději do 2. ledna 2014. Pokud by vznikly nejasnosti o tom, kdo je na straně státu povinnou osobou, může dojít k prodloužení lhůty za podmínek uvedených v § 11. Pak bude probíhat šetření na katastrálním úřadu, kdo je povinnou osobou, čímž může dojít k prodloužení lhůty k uzavření písemné dohody až o šest či sedm měsíců (tedy přibližně do února 2015). Nebude-li uzavřena dohoda o vydání věci ani v prodloužené lhůtě, počíná běžet tříletá lhůta pro podání žaloby k soudu na nahrazení chybějícího projevu vůle povinné osoby.

Délku soudního řízení nelze přesně odhadnout, minimálně lze hovořit o dvou až třech letech, včetně řízení odvolacího, s dovolacím řízením jsme u čtyř či pěti let, čímž se dostáváme k roku 2023–2026. V případě jiných než zemědělských nemovitostí je postup podobný, ovšem na písemnou dohodu o vydání navazuje schválení dohody pozemkovým úřadem, který má na vydání rozhodnutí o schválení šest měsíců, ve složitých případech dvanáct měsíců, čímž se ocitáme v červenci let 2015 nebo 2016.

Díval jsem se do evidence Státního pozemkového úřadu a ke dni 15. 5. 2014 byl počet uzavřených dohod celkem 261, z čehož schválených ve správním řízení už bylo 106. To znamená, že možná všechno půjde relativně hladce. V případě, že pozemkový úřad dohodu neschválí, má církevní subjekt možnost podat žalobu podle páté části občanského soudního řádu, která upravuje řízení ve věcech, v nichž bylo rozhodnuto jiným orgánem, na nahrazení souhlasu nebo schválení pozemkového úřadu rozhodnutím soudu. Délku takového řízení lze opět odhadovat minimálně na dva až tři roky. Pokud tato





žaloba nebude podána a marně uplyne dvouměsíční lhůta, nebo pokud dojde k pravomocnému zamítnutí žaloby, povede tento postup k tomu, že je zahájeno řízení o vydání zemědělské nemovitosti, které vede pozemkový úřad, jenž má opět lhůtu šesti měsíců, ve složitých případech dvanácti měsíců na rozhodnutí. To znamená, že časový horizont se výrazně prodlužuje v důsledku zapojení pozemkového úřadu do tohoto procesu.

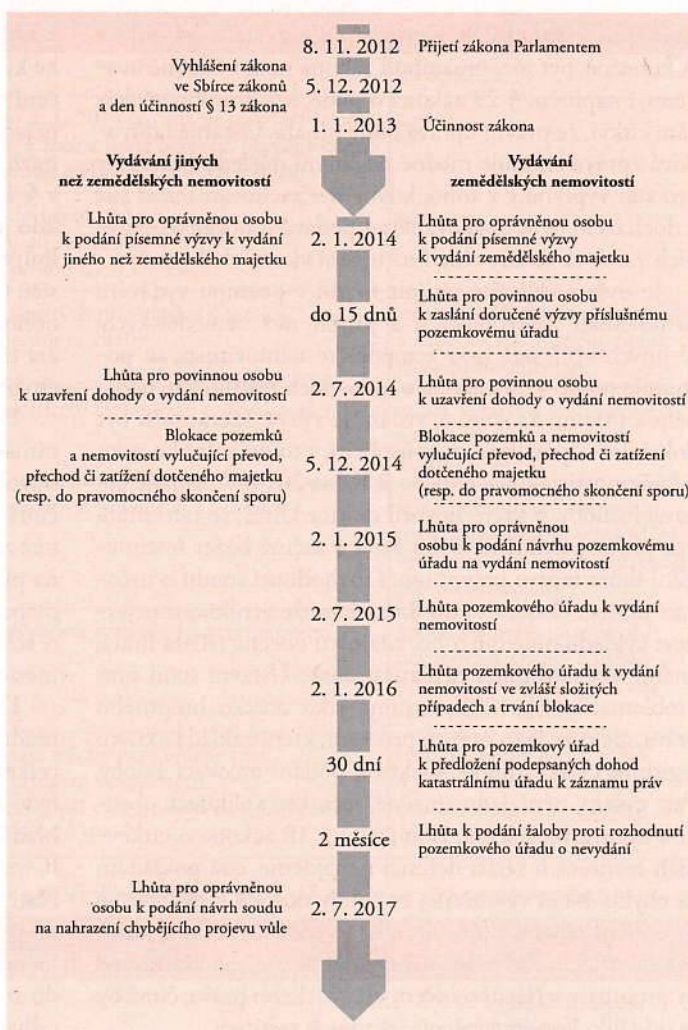
Pokud úřad zamítne žádost o vydání, je zde opět možnost podat žalobu podle části páté občanského soudního řádu, lhůta pro podání žaloby je dva měsíce a průměrná doba řízení opět dva až tři roky. Pokud by došlo k podání dovolání, tak nejméně čtyři až pět let.

To znamená, že v případě opravdu problémových věcí budou soudní spory probíhat až do roku 2025 nebo 2030. Lze přitom očekávat řadu právnických komplikací, spory vůči obcím, které na sebe převáděly majetek ze strany státu, žádosti na katastrální úřad apod. Obce zřejmě nebudou příliš ochotné dobrovolně se starat o majetek s péčí řádného hospodáře.

Nyní se dostáváme k novému blokačnímu paragrafu, kterým je § 13 v zákoně o církevních restitucích. Toto ustanovení říká, že věci, které tvoří původní majetek registrovaných církví a náboženských společností, které jsou ve vlastnictví státu, nelze po stanovenou dobu převést do vlastnictví jiné osoby, přenechat jiné osobě k užívání, ani zatížit právem jiného soudu. Když toto ustanovení porovnáme s § 29, o kterém jsem hovořil na počátku, zejména pokud jde o subjekty, na které směřuje blokační paragraf, § 13 je užší než § 29, protože se jedná jenom o věci, které jsou ve vlastnictví státu. Ale pokud jde o rozsah omezení, je významně širší, neboť nezakazuje pouze převod, ale zakazuje i přenechání jiné osobě do užívání nebo zatížení právem jiné osoby. Jeho důsledkem je, že došlo ke zrušení blokace církevního majetku, na který se vztahoval vzpomenuť § 29 a který ke dni účinnosti zákona o církevních restitucích patřil obcím nebo jiným nestátním subjektům. Když se na problém podíváme z pohledu lhůt, pak základní lhůtou, která se uplatní, je lhůta 24 měsíců ode dne nabytí účinnosti § 13, který oproti jiným ustanovením nabyl účinnosti již vyhlášením zákona dne 5. prosince 2012. To znamená, že základní lhůta v trvání 24 měsíců uplyne 5. prosince letošního roku. Tato lhůta se uplatní bez ohledu na to, zda došlo k podání výzvy o vrácení majetku, popř. bez ohledu na stav řízení o vydání. Byl-li uplatněn nárok a podána výzva k vydání, uplatní se prodloužená lhůta, která platí až do okamžiku definitivního rozhodnutí o nároku.

Soudní řízení tedy budou opět trvat do roku 2028 nebo 2030 a po celou tuto dobu se uplatní nová blokace podle § 13. Následkem porušení blokace je neplatnost právního úkonu, což vyplývá z § 13 odst. 2 zákona o církevních restitucích. Nový občanský zákoník v § 580 říká, že neplatné je jen to právní jednání, které odporuje zákonu, pokud to smysl a účel zákona vyžaduje.

Domnívám se, že bude potřeba posuzovat vždy případ od případu, protože se může vyskytnout například nezbytnost zřídit kanalizaci a věcné břemeno na pozemku.



Například proti zřízení věcného břemene nemají nic Lesy České republiky, které jsou zapsány jako vlastník, ale nemohou disponovat, protože se na ně vztahuje blokační paragraf, ani dotčené církve, které jsou ochotny vyjít vstříc a umožnit zřízení věcného břemene, ovšem strany se nemohou domluvit, protože formulace zákona je velmi přísná a nepřipouští žádné výjimky. Praktické řešení se potom hledá velmi obtížně.

Ještě bych rád zmínil jednu problematiku, která se může ukázat jako aktuální, a to odpovědnost státu za škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím či nesprávným úředním postupem.

Tato odpovědnost bude přicházet v úvahu při neoprávněném uzavření nebo neoprávněném neuzavření dohody o vydání věci oprávněné osobě ze strany odpovědné osoby, státního orgánu, nebo v případech nesprávného rozhodnutí pozemkového úřadu o neschválení takové dohody, popř. rozhodnutí pozemkového úřadu o nevydání zemědělské nemovitosti v případě, že tato rozhodnutí budou následně ze strany soudu zrušena. Může přicházet v úvahu v případě, pokud před soudy docházelo k neodůvodněným průtahům, přičemž škoda může spočívat v nemožnosti užívat určitou věc po určité období a nemožnosti realizovat případný zisk, který by mohl z konkrétní nemovitosti plynout. Nebo v tom, že se stav konkrétní nemovitosti zhorší natolik, že bude nutné do něj následně



investovat vyšší náklady nebo vyšší prostředky, než by bylo nutné. Klade si otázku, zda by nebylo vhodné zamyslet se, jestli by nemělo být legislativně zjemněno nebo omezeno blokační ustanovení při zachování ochrany církví a účelu zákona, protože konečné řešení navrácení majetku církevním subjektům bude trvat ještě velmi dlouhou dobu a povede k němu strastiplná cesta, na které bude potřeba řešit řadu složitých právních otázek.

#### Daňové souvislosti církevních restitucí JUDr. Marie Emílie Grossová, advokátka



Počínaje letošním lednem dochází k řadě změn v oblasti daní, které se netýkají jenom restitucí, ale dopadají i do hospodaření církví. Současný daňový systém se zabývá zdaňováním fyzických nebo právnických osob, a v oblasti církví se jedná výlučně o právnické osoby. Právnické osoby jsou

zdaňovány prostřednictvím činnosti, kterou vykonávají, nejčastěji podnikatelské, a to daní z příjmů právnických osob. Podobně je tomu v případě zdanění majetku, který je využíván k podnikatelské nebo k příjmové činnosti. Jako příklad lze uvést nájmy nemovitostí.

Církev mohou využít osvobození daně z nemovitostí. Předně jde o osvobození pozemků, které jsou využívány církevními subjekty, registrovanými na území České republiky, a dále jsou to stavby, které slouží k duchovní činnosti registrovaných církví.

Další daní je daň z nabytí nemovitých věcí, která prezentuje slovy nového občanského zákoníku zdaňování věcí, to znamená prodej nemovitých věcí. Ve své praxi jsem se často setkala s případy, kdy farnost, duchovní správce nebo farář má na starosti hospodaření s majetkem, který je mu v rámci jeho oblasti svěřen. Tito lidé ovšem často nejsou vzdělaní právně ani ekonomicky, a tak dochází k různým nesrovnalostem, například nepřesnostem ve výměřích či nesouhlasu smluv se skutečnými výměřami pozemků. Často se stávalo, že církev nebo správce byli šizeni, protože uzavřeli nájemní smlouvu na padesát hektarů, zatímco realita zněla na padesát osm. Obávám se, že ani ze strany správce daně není problematika věnována taková pozornost, aby obě strany vycházely ze zdanění s čistým štítem.

Zákon o církevních restitucích v ustanovení § 22 mění daňové předpisy. Změna se konkrétně týká ustanovení § 18 zákona o daních z příjmů, podle kterého předmětem daně z příjmů není majetek, nemovité věci a movité věci, které byly vráceny církvím v rámci církevních restitucí. Jde o velmi složitou problematiku. V případě nejasností doporučuji kontaktovat odborníka z oblasti daní nebo daňového poradce.

Aktuálně se rýsuje ještě jedno nebezpečí: v poslední době se začalo vyjednávat o změně zákona o církevních restitucích, podle které by církev měla platit srážkovou daň ve výši 18 % z vyplácených finančních náhrad. Ty představují letos asi 15 miliard korun (zatím byly vyplaceny asi 2 miliardy) a dalších 59 miliard korun by mělo být vyplaceno v příštích třiceti letech. Při zavedení srážkové daně by tak stát získal 12 miliard korun.

#### JUDr. Karel Havlíček, šéfredaktor časopisu Soudce

Byl jsem svědkem způsobu, kterým se připravoval tento workshop, a vůbec mě nenapadlo, že se setkám se čtyřmi typy subjektů – církvemi, právníky, bankéři a realitními odborníky. Právníci v tuzemsku prožívají krizi dlouhodobě, bankéři ji prožili v realitách nedávno a kromě církví zde neexistuje žádná stabilita. Osobně to mohu říci, protože prodávám nemovitosti zásadně v okamžiku, kdy se prodávají nejlevněji, a kupuji v okamžiku, kdy jsou nemovitosti nejdražší, takže se už do těchto aktivit rozhodně nikdy pouštět nebudu.

V této souvislosti bych chtěl poukázat ještě na jednu věc, a tím diskusi trochu vrátit k právníkům a tomu, o čem hovořil dr. Uhlíř. U nás je velice nestabilní právní prostředí. Jde o to, že se bude muset velmi dlouho čekat, jak se po rekonstrukci zachovají soudy a jak se bude vyvíjet česká judikatura. Myslím si, že to dnes nedokáže prakticky nikdo odhadnout, protože máme tolik novinek, že se i soudy k tomu budou muset postavit úplně nově. A navíc máme nový občanský zákoník, přičemž všechny restituční předpisy jsou směšná záležitost ve srovnání s ním. To je pyramida, jejíž katastrofické důsledky podle mě nikdo nedokáže dohlédnout. Nový kodex stojí na principu, který vyžaduje, aby se ze soudů stala právotvorná centra, protože se bude muset vykládat tolik věcí, které v zákoně nejsou, ačkoliv je tak rozsáhlý, že se soudci stanou tvůrci práva. A pak jsme v zemi, která je posledních dvacet let téměř krystalickým příkladem toho, jak by se neměl vytvářet právní řád. Jedna novelizace stihá druhou a popírají se samy mezi sebou. Platí, že každá novela, každá změna je změnou k horšímu, a to bohužel čeká i nový občanský zákoník, byť se tomu říká technická novela. Bude to naopak velmi rozsáhlá změna poměrů.

#### JUDr. Martin Šešina

Jsem moc rád, že k restitucím vůbec došlo, a zasazují je do širšího rámce. Je potřeba rehabilitovat vlastnictví vůbec jako jeden ze základních pilířů naší společnosti. Když si vezmete náš stát od roku 1918, s ochranou vlastnictví je to úděsné. Začalo to první pozemkovou reformou, kdy se zabíral majetek rodům, které ho tři sta let vlastnily. Pak následovali komunisté a vlastnictví úplně zničili. A teď vidíte sami, že ani po dvaceti letech se na vlastnictví nehledí jako na plné právní panství nad věcí, kdy je právem vlastníka, který věc má, o ni rozhodovat. Vlastnictví jako institut stále ještě není naplněno a není ochraňováno tak, jak by mělo být. A navrácení majetku církvím je jednou z cest k posílení vědomí. Společnost si musí uvědomit, že to, co bylo ukradeno, vrátit musí. A že vlastnická práva a účta k vlastnictví se musejí posilovat a restituce jsou jedním z prostředků, které nás přece jen posouvají v pojmu práva a zákonnosti kupředu.

#### JUDr. Daniela Kovářová

Nad námi je moudrý Bůh, který řídí naše kroky, a kolem nás stále se měnící legislativa, která je bohužel ovlivňuje mnohem víc, než se nám líbí. Kéž je před námi co nejméně kroků, které církev budou muset podnikat k tomu, aby mohly opět hospodařit se svým majetkem. A nechť se těchto kroků soudy účastní co nejméně. ■